

POTS – DRŽAVNI IZPIT NA VIŠJIH SREDNJIH ŠOLAHNALOGA IZ SLOVENŠČINE
(Za vse smeri: redne in eksperimentalne)*Izberi enega izmed štirih tipov nalog!***TIP A- ANALIZA BESEDILA****Slavko Grum: Dogodek v mestu Gogi***Iz sobe starih sester – vrata na balkon so odprta – nespečni glasovi:*

AFRA: Ali spiš?

TARBULA: Kdo bo spal v takem!

AFRA: Jaz nisem še niti minute zatisnila oči.

TARBULA: Bog sam nas varuj zlega in dela hudobnega duha!

AFRA: Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime – –

*Molk.*AFRA (*nenadno*): Dvaintrideset let bo že!

TARBULA: Dvaintrideset? – Ti imaš vsaj na oni strani koga, ki te čaka, mene ni nikdar nihče poželel.

*Molk.*AFRA (*se je nemirno premetavala po ležišču, naenkrat ne more zdržati več*): Saj ni res, saj ni res – tudi mene ni nikdar nihče poželel. Lagala sem, povzdigovala sem se pred teboj.TARBULA (*osupla, ne more doumeti*): Ne razumem –

AFRA: Ravno tako sama sem, kakor ti. Prejšnji dan, preden se je končal – obupan je bil, ker mu nisem hotela vrniti prostosti – surovo mi je vse izkričal v obraz. Vedno je ljubil le njo, samo njo, ničvrednico!

TARBULA (*se čudi*).

AFRA: Zahvaljen samo Bog, da ona ne ve! Ničesar ne slutiti. Za smrt je prepričana, da je ljubil mene, svojo zaročenko, nje pa se je zgolj polastil v pohoti. In tega veselja ji ne privoščim nikdar, da bi zvedela resnico.

TARBULA (*si ne more opomoči od osuplosti*).*Molk.*AFRA (*obotavlja se*): Tarba, ali se ti zdi mogoče, da kdo – da kdo pobegne na ono stran, ne da bi kakorkoli položil nase roko?

TARBULA: Pobegne na ono – ? Kaj imaš v mislih?

AFRA: No – da bi izvršil samomor, ne da bi si bil sam kaj storil.

TARBULA: Ne da bi si bil sam kaj storil? Ravno da si kaj stori, to baš je samomor!

AFRA: Jaz pa mislim, da je tudi drugače mogoče, o, povsem možno je. Saj ni baš treba, da si jemlje življenje, treba mu je le, da se ne briga zanj. Zanimarja ga samo in se tako počasi izplazi.

TARBULA: Čemu le govoriš to? Saj je že itak dolgotrajno!

AFRA: Ali se ti ne zdi mogoče, da bi kdo ušel na ta način, ako povsem enostavno ne bi hotel uživati hrane?

TARBULA: Zaspiva, zaspiva! Morebiti pojde sedaj; proti jutru gre laže.

AFRA: Pravijo, da je spočetka mučno, pozneje pa človek kar nekako otrpne. Celo občutek gladu izgubi človek menda.

Molk.

AFRA: Ali spiš?

TARBULA: Poskušam.

AFRA (*oklevajoče*): Tarba, ali nisi opazila, da je že ves teden ni na izpregled?TARBULA (*se zravnava kvišku; čez čas premišljevanja nenaden vzkrík*): To je, to je torej! Bojiš se, da bi ona ušla.

AFRA: Da, to je.

TARBULA: Bojiš se, da bi ušla k njemu, k rajnemu!

AFRA: Da, vidiš, Tarba, tega se bojim. Tako človek vsaj lahko misli na kaj, misli, tam in tam je nekdo, ki

morebiti čaka name. Ljubavno razmerje imam takorekoč. Če pa bi bila tudi Elza na oni strani pri njem – ne, ne, to se ne sme zgoditi, takoj zjutraj pogledam k nji. Gorje, če me je prevarala!

TARBULA: Toda, zakaj bi baš tako, zakaj ne bi jedla, saj – saj se človek lahko tudi obesi!

AFRA: Ne, ne, tega ne bo storila. Če bi izvršila samomor, ve, da bi se jaz maščevala, ve, da bi izdala Teobaldu, kako ga je v tisti noči, ko se ji je dopolnilo, nesla ven na njive ter ga pustila tam, da se je ves izmrazil in da mu je zaradi tega pozneje teklo iz hrbta; umrl bi bil tedaj, da nisem preprečila jaz, obudila ga z lastnim dihom. Takrat mi je morala obljubiti, da ne bo nikdar poskušala ubežati. Dvaintrideset let jo že sedaj stražim!

Dogodek v Mestu Gogi (1930) je osrednje dramsko besedilo Slavka Gruma (1901-1949). Odlomek je iz 2. dejanja.

1. Razumevanje

Na kratko obnovi vsebino navedenega odlomka.

2. Analiza

- 2.1. Dogajanje je postavljeno v tesnobno in skoraj grozljivo ozračje. V didaskalijah in dialogu poišči izraze, ki ustvarjajo tesnobo.
- 2.2. V ospredju je Afrina zgodba. Opiši njen značaj.
- 2.3. Grumove osebe so groteskno izmaličene. Dokaži to.
- 2.4. Izpiši iz besedila metaforične izraze za "umreti".

3. Poglobitev

V drami *Dogodek v mestu Gogi* je nakazanih še mnogo drugih brezizhodnih človeških usod. Kateri je njihov skupni imenovalec?

TIP B – IZDELAVA KRATKEGA ESEJA ALI ČASOPISNEGA ČLANKA

(Izberi eno od štirih predlaganih tem)

NAVODILA

Razvij izbrano temo v obliki *kratkega eseja* ali *časopisnega članka*. Pomagaj si z navedenim gradivom in spremenimi podatki.

Če se odločiš za obliko *kratkega eseja*, interpretiraj in primerjaj predlagane podatke in gradivo ter jih uporabi za svojo obravnavo. Pri tem upoštevaj tudi svoje znanje in študijske izkušnje.

Za svoj esej poišči primeren naslov in navedi, kakšnemu tipu publikacije (strokovna revija, šolski zbornik referatov, kulturna revija, drugo) je namenjen. Če si ti zdi primerno, razdeli obravnavo na paragrafe, ki imajo lahko vsak svoj naslov.

Če se odločiš za obliko *časopisnega članka*, poišči med gradivom in podatki enega ali več elementov, ki se ti zdijo pomembni, in z njihovo pomočjo sestavi svoj članek.

Članek primerno naslovi in navedi, v kakšnem časopisu (dnevnik, poljudna revija, šolsko glasilo, drugo) bi ga nameraval objaviti. Za aktualizacijo teme se lahko navežeš na izmišljene ali resnične priložnosti (kot so razstave, obletnice, simpozij ali pomembni dogodki).

V obeh primerih liste navpično prepogni na polovico in izpolni do štirih ali pet stolpcev.

1. LITERARNO - UMETNOSTNO PODROČJE**TEMA: Literarni klasiki in njihovi bralci.****GRADIVO**

Prešernov duh plava nad tem krajem. Ta nebeški pevec, ki je prišel med svoje, a oni ga niso spoznali, bil mi je, kakor veš, veden, zvest tovariš, rekel bi, od mojih otroških let do današnjega dne. Njegove pesmi beri v ledeni Sibiriji ali v goreči Sahari, beri jih žalosten ali vesel, star ali mlad, vedno in povsod ti bodo sladka hrana, ki se je ne nasitiš nikdar. [...] Kako je mogoče, da ga njegovi rojaki niso umeli, cenili in ljubili, kakor je vreden! Jaz sem se iz Prešernovih pesmi učil, kaj je poezija, kaj je lepota.

J. STRITAR, *Zorin*, 1870

Velikim pesnikom je dano, da v malo besedah povedo mnogo ali vse. Če bi se iz današnjega sveta, ki se čedalje bolj napihuje v vseh oblikah rabe in zlorabe – ne nazadnje tudi besedne! – hoteli povrniti h kateremu od teh starih mojstrov, ki so premišljevali veliko več ko pa so zapisali, je to že samo na sebi očiščenje. Ki pa postaja vse bolj redko, ker je skorajda prepovedano. Moderno človeštvo si je v svoj program med drugim vstavilo tudi mit o napredku, čigar osnovno prepričanje je tole: kar so povedali stari, naj bo še v tako dovršeni obliki, je zgodovinsko in s tem tudi že intelektualno preseženo. Njihovi izdelki so kakor bleščeče, a prazne školjke na brezbrežni obali, kjer je nekoč bival, a se je tudi izselil vesoljni Duh.

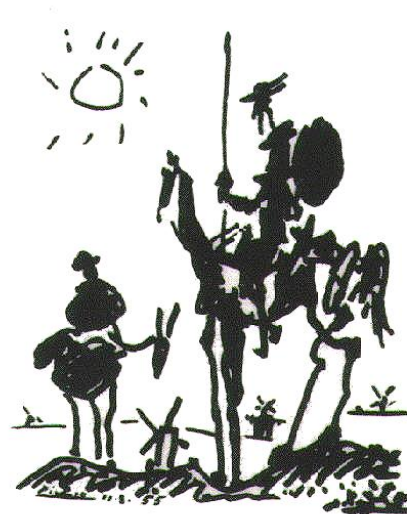
A. CAPUDER, *Na poti v Kanaan*, iz knjige *Mozaik svobode*, Ljubljana 1992

Nad žejnim poljem blagi mesec ždeč,
poletni hlad znenada nanj izlije,
po ozki strugi potok, ves bleščeč
od mesečine, žuboreč se vije,

pojoči slavček, med vejami skrit,
sinjino s pesmijo preplavlja in vabi,
da v njej popotnik se zazre v privid
ljubezni davne in na čas pozabi,

nad mrtvim sinom žalujoča mati
znad groba v svetlo se zazre nebo
in mir v tej luči jo obsije spet,

smejo se gore in morje v luči zlati,
vrh krošenj sapica drhti: vse to
mi je tvoj stih, božanstveni poet.

G. CARDUCCI, *Vergil* (prevod Cirila Zlobca)P. PICASSO, *Don Kihot*

Nekoč mi je Roza ponudila italijanski prevod *Vojne in miru*. Ta roman me je tako navdušil – do tedaj nisem čitala še nič ruskega – da sem si rekla: “Zakaj čitaš prevode, ko bi lahko original, če se malce potruдиš?” Tedaj je rusofil Fran Podgornik izdajal v Trstu “Slovanski svet”, kamor sem že pisala članke. Šla sem k njemu ter ga vprašala, kje in kako bi se učila ruščine. Čez nekaj časa nas je bilo v Slovanski čitalnici približno petnajsterica, ki se je želela priučiti ruskemu jeziku. [...] Jaz sem bila gotovo najmarljivejša učenka in sem že po nekaj mesecih vzela Puškina v originalu ter ga čitala s slovarjem. Tisto zimo sem ga prebrala vsega. Odslej mi za druge pisatelje ni bilo več treba slovarja. Lotila sem se Rusov z vso ljubeznijo in strastjo, bili so mi največji literarni užitek.

M. NADLIŠEK BARTOL, *Iz mojega življenja*, v knjigi *Na obali*, Trst, 2005

2. SOCIALNO – EKONOMSKO PODROČJE

TEMA: Mesta in predmestja: paradigmi družbenega življenja in dejavniki, ki spodbujajo osebno in skupno identiteto.

GRADIVO

"Kaj z mestom? Kako je potekalo življenje v mestu v raznih zgodovinskih obdobjih? Koliko utopij je nedorečenih prešlo rob "idealnega mesta"? In do kolikih zlorab je prišlo? Če pomislimo na evropska mesta, kakršna nam jih je izročila zgodovina, je primerjava s sedanostjo obvezna, in prav tako neizbežne postanejo navedbe mestnih nelagodij, ki jih doživljamo tudi kot že določene, obotavljajoče se žrtve. V evropskih mestih smo se v zadnjih desetletjih znašli pred dvema problemoma, to sta cestni promet ter propadanje in poškodovanje zgodovinskih središč..."

L. MALERBA, *Città e dintorni*, Milan, 2001

"Tradicionalno sredozemsko mesto v Evropi, ki ga večkrat postavljamo za zgled..., je neke vrste organizem s tremi elementi, okoli katerih se odvijajo dejavnosti in se zaznamuje njegova vloga. Prvi je element sakralnosti, ki simbolizira varstvo bogov in nalaga skupne dolžnosti, ki ustvarjajo red. Drugi je vojaški element, ali element oblasti, ki predstavlja moč in si lasti mestni obseg ... Kot tretji se predstavi trg, z obrtniški delavnicami, tu se proizvaja značilna mestna ekonomija. Trg predstavlja kraj, ki ustreza druženju aktivnih občanov, lahko pa postane simbol demokracije, ... kot tudi simbol uveljavitve avtoritete vladarja... Kjerkoli v mestu najdemo vedno iste tri sredozemske prvine, ki združujejo sakralnost, politiko in ekonomijo... V začetku 20. stoletja so evropska mesta dejansko družbeno razdeljena in izključno na podlagi kakovostnih vidikov; mestni predeli bogatih se ločujejo od četrti delavcev, četrti revežev. V našem času je obdobje med dvema svetovnjima vojnama tisto, ki sproži razvoj mest in razbije počasne, skladne ritme preteklosti... slika mesta presega naseljeno središče in se začenja prekomerno širiti ... Prostorske enote, ki je bila v prejšnjih obdobjih izrecno namenjena delu, prostim trenutkom in zasebnem življenju ter domu, ni več..."

Iz gesla *Città*, ki jo je uredil P. GEORGE, v Enciklopediji družbenih ved, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1. knjiga, Rim, 1991

"Premoč predmestja je razdelilo urbano sliko na strukturirano in prepoznavno središče ter na "nekaj drugega", nekako slučajnega (Vittorini). Izjemnost predmestja se predstavlja v relativnem pomenu kot "nekaj drugega od mesta", v absolutnem pomenu pa kot nedovršenost, nered, neprepoznavnost, grdota: "nov zgodovinski predmet", brez meja, ne pragov; nekaj, kar je "povsod in nikjer" (Rella)".

F. PEREGO, *Europolis e la variabile della qualità urbana* v AA.VV. *Europolis – La riqualificazione delle città in Europa. Periferie oggi*, Rim – Bari, 1990

"Predmestja niso "kraji, ki jih ni". Z izrazom "kraj, ki ga ni" označujem neko vrsto prostora v naši sodobni družbi. "Kraj" je za antropologa prostor, kjer je vse označeno. Ali bolje, to je kraj, kjer preko ureditve prostora razbereš vso družbeno strukturo... Danes živimo v svetu, kjer se je prostor "kraja, ki ga ni" zelo razširil. "Kraj, ki ga ni" je kraj prometa, potrošnje, spročanja itd. To je kraj samote... Vzemimo primer veleblagovnice. Izgleda kot "kraj, ki ga ni". Vendar lahko postane veleblagovnica zbirališče mladih. Včasih je to celo edini "kraj". Iz tega zornega kota lahko rečemo, da so *banlieus* "kraji, ki jih ni" za prišlece... Nasprotno, so to "kraji", kjer živi veliko ljudi."

M. AUGÉ, *L'incendio di Parigi*, v reviji *MicroMega*, št. 7/2005

"Če se naša mesta ne bodo prekvalificirala, in to začeni pri predmestjih, bomo izročili novim generacijam bodočnost neomikanosti... Najhujši bolezn mest je ime prekomerna in nenadna širitev – pravi Piano – nora rast, ki jo moramo odpraviti s primernimi posegi, ki naj bi združili in dopolnili urbanistično in družbeno tkivo predmestij z mestom." Naj torej posujemo in prekvalificiramo cementne nakaze iz predmestja? "Rušenje je poslednja rešitev, po kateri naj bi posegli le v primeru, ko ni mogoče zagotoviti minimalnih pogojev za življenje, kot sta luč in zdravje." Drugi predlog zadeva uporabnost predmestnih četrti. "Življenje se ne more omejiti samo na bivalno dimenzijo, ker predmestja postanejo ogromna spalna naselja – izjavlja Piano – in ni slučaj, da sem rimski auditorium med načrtovanjem poimenoval "tovarna glasbe". Dvorano naj bi v obsegu dvajsetih hektarjev obkrožal javni park, trgovine, rezidenčne zgradbe in celo hotel".

Tretja odločilna točka "razglasa" Renza Piana obravnava arhitekta in njihov način dela. "Vsak kotiček teritorija, ki ponovno zaživi, je tudi ekonomsko ugodna možnost. Za vse - .. - začeni z arhitekti. Potrebujemo sposobne in skromne ljudi. Misliti moramo na veliko, zadovoljiti pa se moramo tudi z majhnimi načrti. Upoštevati moramo etične smernice, ki nam z mikrokirurškimi posegi na teritoriju pomagajo, da dosežemo novo razsežnost človečnosti. Priseljevanje v predmestja bo postalo znosnejše, če preprečimo, da se socialnim ločitvam pridružijo etnične. To se na žalost dogaja v spalnih naseljih."

A. GALDO, *Periferie: la profezia di Piano*, IL MATTINO, 16/11/2005

"Mesto je predvsem pogled, ki ga opazuje, in duša, ki ga doživlja; v antiki se vsako mesto, tudi glavno mesto najmočnejšega imperija, predstavi v luči slave, ki se ne ločuje od propada in večne usode minljivosti človeških stvari: Ninive, Persepolis in Babilon priklicujejo v spomin veličino in propad, dve plati iste medalje; ... v Atenah, zibelki civilizacije in svetovne politike, je Polis mesto, kjer so človeški odnosi osebni in stvarni, kjer je vse vidno in otipljivo, tudi mehanizem socialnega življenja in moč oblasti. Edino Rim je za časa imperija in promiskvitete Satirikona metropola v sodobnem smislu, bolj podobna Londonu in New Yorku kot grškim, egiptovskim in vzhodnim mestom antike. V moderni dobi se mesto enači z buržuazijo, pozneje z industrijskim proletariatom. ... mesto, ki se spreminja in ruši in razstavlja preteklost, je podobno premikanju človeških usod in čustev, je ritem življenja in njegova zgodovina. Metropola ... menja se občutljivost in zaznavanje človeka, piše se mu tesno na kožo, ki celo reagira nezavestno na neprestane hitre in kratkotrajne dražljaje."

C. MAGRIS, *Amori, speranze, morte: le città della nostra vita*, CORRIERE DELLA SERA, 9/9/2005

"Predmestje je moderno mesto, je mesto, ki smo ga ustvarili, pa če nam je to vseč ali ne... Če ne bomo znali odmisli negativnih aspektov, ki jih je veliko in nespornih, ter zaznati pozitivne vidike, ki jih mesto nudi, bomo težko preprečili proces, ki grozi, da uniči tisti globoki smisel mesta, funkcijo, o kateri jasno govori Aristotel, ko pravi, da so ljudje gradili mesta, da bi bolje živeli skupaj. Po mojem mnenju je predmestje predvsem nedograjeno mesto, ali bolje, mesto, ki ni še doseglo kakovostnega staleža. Toda tudi znamenita mestna jedra, ... so bila nekoč nedokončane konstrukcije in so pozneje dosegla tisto ravnotežje, ki jim zagotavlja nedotakljivost. ... Zakaj naj bi torej ne gledali na predmestje z utemeljenim ogorčenjem, ki si ga njegovi nepovezani detajli ter nedokončane in nepomembne posebnosti zaslužijo? Zakaj bi predmestje ne opazovali s človeško pieteto, torej z ljubeznijo, kot neko stvarnost, s katero se moramo ukvarjati, zanjo skrbeti, se v njej istovetiti, saj je hočeš nočeš proizvod naših utvar in naše neuresničene dobronamernosti."

P. PORTOGHESI, *Riprogettare la città*, v *Europolis – La riqualificazione delle città in Europa. Periferie oggi*, Rim-Bari, 1990

"O mestih kot o sanjah. Sanje nam prinesejo vse, kar si lahko predstavljamo, a tudi še najbolj nepredvidene sanje so zagonetka, ki prikriva neko željo, obratno od želje, strah. Prav tako kot sanje tudi mesta vsebujejo želje in strahove, čeprav jih prepleta nit tajne vsebine, nesmiselnih pravil, varljivih obetov, ena stvar skriva drugo... Tudi mesta si predstavljajo, da so proizvod uma ali slučajja, vendar oba nista dovolj, da bi se mestno obzidje ne podrlo. Naj bo mesto sedmih ali sedemdesetih čudes, ti uživaš ob odzivnosti, ki jo od njega prejmeš. Lahko pa ti mesto samo postavi vprašanje in prisili, da odgovoriš, kot je v Tebah govorila Sfinga."

I. CALVINO, *Le città invisibili*, 1972, III

3. ZGODOVINSKO – POLITIČNO PODROČJE

TEMA: Osamosvojitve Slovenije in razpad Jugoslavije – pogledi in mnenja.

GRADIVO

Mednarodni politični, diplomatski in intelektualni krogi (razen tistih redkih politikov, ki so osamosvojitve podpirali od začetka, ali piscev, kakršna sta npr. Viktor Meier ali Sabrina P. Ramet) večinoma ocenjujejo, da je bila Slovenija tista, ki je povzročila razpad Jugoslavije in krvavo vojno na Balkanu (v blažji inačici krivdo enakomerno porazdeljujejo med srbski, hrvaški in slovenski nacionalizem), odločitev o “prezgodnjem” priznanju Slovenije pa označujejo za napako. Po njihovem mnenju je Slovenija ravnala sebično in ni upoštevala interesov drugih jugoslovanskih narodov.

B. REPE, *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije*, Ljubljana, 2002

Od poletja 1988 je Milošević skušal spodkopati temelje, na katerih je slonela Titova Jugoslavija, z ukinitvijo ustave iz leta 1974 in utrditvijo svoje oblasti v Srbiji, v obeh avtonomnih pokrajinah, v Črni gori, pa tudi med srbskim prebivalstvom v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem. S pomočjo tajnih služb in ljudskih množic, s katerimi je razpolagal, mu je uspelo odstraniti vojvodinsko in črnogorsko vodstvo ter ju nadomestiti z njemu zvestimi voditelji. Marca 1989 je prevzel nadzor na Kosovu, kljub žilavemu odporu Albancev, ki so bili prisiljeni v ilegalo, če so hoteli ohraniti vsaj kanček samostojnega političnega in kulturnega življenja. Na vse to Zahod ni ugovarjal, saj mu je bila edina skrb, kako ohraniti enotnost Jugoslavije v zmotnem prepričanju, da jo bo predsednik Zveznega izvršnega sveta Hrvat Ante Marković rešil z gospodarsko reformo, ki jo je zastavil.

J. PIRJEVEC, *Jugoslovanske vojne: 1991-2001*, Ljubljana, 2003

Slovenci so na Jugoslavijo gledali z mešanimi občutki, kar je bilo pogojeno tudi z generacijskimi razlikami, pogledi pa so se z naraščanjem jugoslovanske krize homogenizirali. Občutek, da Slovenija zaostaja, je bil vse močnejši, saj naj bi po podatkih, s katerimi so razpolagale oblasti, kupna moč Slovencev, ki je sredi sedemdesetih let znašala 80% kupne moči Avstrijcev, sredi osemdesetih padla na 45%. [...] Pri mlajših generacijah je v osemdesetih letih jugoslovanska zavest funkcionirala le še pri športu (zlasti nogometu in košarki) ter “jugoslovanskem” rocku. Za fantovski del populacije je bila glavna “jugoslovanska” izkušnja (večinoma slaba) služenje vojske. Tradicionalne šolske ekskurzije in maturanski izleti po Jugoslaviji so bili preusmerjeni na Zahod, večina odraščajoče generacije ni nikoli videla svojega glavnega mesta, do Beograda kot centra ni imela nikakršnega odnosa, niti ne bi na sliki prepoznala jugoslovanske skupščine. Tudi vrednote so bile poponoma različne. Pri Slovencih je (ne glede na generacijo) prevladoval ekonomski “egoizem” (kot so jim pogosto očitali), usmerjenost na zahod, potrošništvo in želja po modernizaciji, ki naj bi iz Slovenije čim prej naredila postindustrijsko družbo in jo izenačila z razvitimi evropskimi državami. Nacionalizem je (razen pri delu intelektualcev in kasneje tudi politikov, ki jim je – tako kot Srbom – pomenil vrednoto samo na sebi) izhajal predvsem iz zavesti, da Jugoslavija postaja “cokla” v teh težnjah. Vzroke je imel v naraščajoči krizi, usmerjen pa je bil predvsem proti priseljencem z juga (“južnim bratom”, kot so jim posmehljivo rekli).

B. REPE, *Jugoslovanske notranje politične razmere in slovenska osamosvojitve*, v zborniku *Slovenska osamosvojitve 1991. Pričevanja in analize*, Simpoziji Brežice, 21. in 22. junij 2001

Nobena izmed držav z marksistično – leninistično ureditvijo ni po zrušitvi te ureditve v Evropi utrpela večje škode kot Jugoslavija. Nikjer drugje, če odmislimo sovjetski Kavkaz, se niso prej zatajevana notranja politična trenja sprevrgla v tako krvavo in dolgotrajno obračunavanje z orožjem, da se je kot posledica tega sprožil verižni proces razpadanja države v celoti. Fragmentacija Jugoslavije se je za zdaj – po odločujočih posegih in nadzoru mednarodne skupnosti – ustavila na mejah nekdanjih federalnih republik, s tem da so te zgodovinske dežele in obenem administrativne enote z izjemo Črne gore postale neodvisne države. Nihče ne more vedeti, s kakšnimi političnimi tvorbami bi se nazadnje končalo pričujoče balkansko krvoprelitje, če bi se v dogajanje ne vmešala nadmočna vojaška sila mednarodne skupnosti. Nikjer drugje se ni poskušalo tako radikalno premakniti ne le notranje ozemeljske meje, temveč spremeniti tudi etnično sliko celih pokrajin, denimo Bosne in Kosova.

V. BLAŽIČ, *Balkanska kazen*, v reviji *APOKALIPSA* št. 51/52, 2002

4. TEHNIČNO - ZNANSTVENO PODROČJE

TEMA: Cilji in meje znanosti: kaj nam pove znanost o svetu, ki nas obdaja, o nas samih in o smislu življenja?

GRADIVO

"Ko bodo vsa možna znanstvena vprašanja dobila odgovor, bodo naši življenjski problemi še ostali nedotaknjeni; vsaj tako čutimo. Gotovo takrat ne bo nobenega vprašanj več. To je torej odgovor."

L. WITTGENSTEIN, *Tractatus logico-philosophicus*, 1921, 6.52

"Živimo v svetu, ki nas s svojo zapletenostjo zbega. Želimo razumeti to kar vidimo okoli nas in se sprašujemo: kakšna je narava vesolja? Kakšno je naše mesto v njem? Iz česa izvira vesolje in od kod prihajamo?... Četudi bi obstajala ena sama možna poenotena teorija, bi ta bila le skupek pravil in enačb. Kaj uliva življenje enačbam in gradi vesolje, ki ga te enačbe lahko opišejo? Običajni pristop znanosti, ki temelji na ustvarjanju matematičnega modela, ne more odgovoriti na vprašanje zakaj mora obstajati realno vesolje, ki ga opisuje ta model. Zakaj si vesolje prizadeva za svoj obstoj?... Če pa bi izdelali celostno teorijo, bi morala biti ta sčasoma razumljiva v svojih splošnih principih vsem in ne samo majhni skupini znanstvenikov. Vsi mi, filozofi, znanstveniki in navadni ljudje bi morali biti tedaj sposobni da se udeležimo razprave o tem, zakaj mi in vesolje obstajamo. Če bomo dobili odgovor na to vprašanje, bomo doživeli triumf človeškega razuma: takrat bomo spoznali božji um."

S. HAWKING, *Dal Big Bang ai buchi neri*, 1988

"Prav tako kot umetnost, tudi znanost ni za človeka le kulturna dejavnost. Znanost je način, odločilen način, ki nam prikazuje to, kar je. Zato moramo reči, da zahodna ali evropska znanost vedno bolj pogojuje v svojih bistvenih značilnostih realnost, v kateri se sodobni človek giblje in bori za svoj obstoj. Če razmišljamo o tem procesu, ugotovimo, da je znanost v zahodnem svetu in v različnih zgodovinskih dobah razvila tako moč, ki je prej sploh niso poznali; zdaj pa je v stanju, da dokončno razširi to moč na celo zemeljsko oblo. Lahko rečemo, da je znanost samo proizvod človeka, ki se je razvil do take stopnje moči, da lahko pričakujemo dan, ko bo to oblast nad močjo izgubil? Morda pa tu vlada usoda večjega dometa? Morda vsebuje znanost nekaj drugega, ki jo obvlada in ki je več kot čista želja po znanju, ki jo ima človek? V resnici je prav tako. Obstaja nekaj drugega, ki nadvladuje. Toda to nam bo prikrito, dokler bomo vezani na tekoča znanstvena prikazovanja.

M. HEIDEGGER, *Scienza e meditazione*, predavanje – München, 4. 8. 1953, objavljeno v *Saggi e discorsi*, 1957

"Napredek znanosti je eno najbolj očarljivih poglavij našega časa. Ogromne uspehe v znanosti smo dosegli med drugim z metodloško razmejitvijo. Zavestno smo se opredelili izključno na raziskovanje tega, kar se je dalo meriti in matematično obdelati. Toda vsaka razmejitev vsebuje tudi meje in so torej izostala vsa vprašanja, ki zadevajo obstoj, od kod prihajamo, kam gremo." Torej?" Če bi znanstveniki trdili, da ta njihova odkritja izčrpajo vsa vprašanja o realnosti, bi presegle meje. "To je premalo", je treba torej odgovoriti in ne iz verskih razlogov, temveč zaradi razuma. Človeška inteligenca presega vse to, kar se da meriti in naštevati. Dokoplje se do velikih metafizičnih vprašanj, do vprašanja smisla."

Intervju s Ch. Schoenbornom, v M. POLITI, *C'è un disegno nell'universo*, LA REPUBBLICA, 6/11/2005

"Vsakič, ko vam bo filozof rekel, da je odkril dokončno resnico, mu ne smete verjeti. Ne verjemite mu tudi, če vam bo rekel, da je odkril najvišje dobro. On bi le ponavljal napake svojih prednikov iz zadnjih 2000 let... Od filozofa moramo zahtevati isto ponižnost, ki jo kaže znanstvenik, šele tedaj bo filozof dosegel uspeh znanstvenika. Ne sprašujmo ga kaj moramo narediti. Prisluhnimo raje naši volji in skušajmo jo združiti z voljo drugih. Svet nima nobenega smisla razen tistega, ki mu ga mi dajamo."

H. REICHENBACH, *La nascita della filosofia scientifica*, 1951

"Znanost, ki je nastala kot iskanje resnice, postaja neskladna z verodostojnostjo, saj popolna verodostojnost teži vedno bolj k popolni znanstveni skepsi. Ko znanosti pripisujemo kontemplativnost in ne praktičnosti, se zavedamo, da to v kar verjamemo, verjamemo le zaradi našega nagonkega zaupanja in znanosti dolgujemo samo naše razočaranje. Ko pa po drugi strani pojmujeemo znanost kot tehniko za spreminjanje nas samih in okolja, vidimo, da nam ta daje moč, ki je popolnoma neodvisna od metafizične veljavnosti znanosti. Toda mi lahko samo uporabljamo to moč in moramo opustiti metafizična vprašanja o bistvu realnosti. In vendar so ta vprašanja dokaz naše ljubezni do sveta. Samo če se torej odpovemo temu čustvu, lahko osvojimo svet kot tehniki. Toda ta razkol duše je usoden temu, kar je v človeku najboljšega. Čim bomo dojeli neuspeh znanosti kot metafizike, bomo iz moči, ki smo jo dodelili znanosti kot tehniki, pridobili nekaj, ki je podobno čaščenju Satana, odpovedali se bomo ljubezni. ... Vrednote ostajajo izven znanosti, razen takrat, ko je znanost iskanje znanja. Znanost, kot iskanje moči, ne sme ovirati območja vrednot, če pa želi znanstvena tehnika obogatiti človeško življenje, ne sme prekoračiti meja, do katerih bi morala priti."

B. RUSSELL, *La visione scientifica del mondo*, 1931

"Konkretne znanosti ustvarjajo konkretne ljudi. ... V bedi našega življenja – kot večkrat slišimo – nam konkretna znanost nima kaj povedati. Iz principa izključuje vse tiste probleme, ki so za človeka najbolj pereči, ta pa se v naših nemirnih časih čuti prepuščenega usodi; vprašanja smisla in sploh nesmisla človeškega obstoja...se nanašajo na človekov odnos z zunanjim svetom, na človeka, ki mora svobodno izbirati, na človeka, ki je svoboden, da racionalno oblikuje samega sebe in svet okoli sebe. Kaj lahko pove ta znanost o razumu in iracionalni sferi, kaj lahko pove o nas kot subjektih te svobode?... Objektivna znanstvena resnica je spoznanje tega, kar dejansko je svet, tako psihični kot duhovni. Toda v resnici svet in človeški obstoj lahko pridobita smisel, če znanosti priznamo kot veljavno in resnično samo to, kar lahko objektivno spoznamo, če nas zgodovina nauči samo to, da vse oblike duševnega življenja, vse življenjske vezi, ideali, pravila, ki so iz časa do časa kazala smer ljudem, nastajajo in izginjajo kot bežni valovi, da je vse to vedno bilo in vedno bo, da se usoda razuma sprevrže zopet v nesmisel, preudarna dejanja v nesreče? Se lahko zadovoljimo s tem, lahko živimo v tem svetu, kjer zgodovina ni nič drugega kot neskončna veriga varljivih vzgibov in grenkih razočaranj?"

E. HUSSERL, *La crisi delle scienze europee*, 1959, § 2, *passim*

TIP C – ZGODOVINSKA NALOGA

Leta 1975 sta Italija in Jugoslavija v italijanskem mestu Osimo podpisali sporazum, ki je uredil odnose med državama.

Kandidat naj prikaže zgodovinski razvoj odnosov med Italijo in Jugoslavijo in vprašanja, ki jih je uredil sporazum.

TIP D – SPLOŠNA NALOGA

Na podeželju in v vaseh Italije še vedno najdemo sledove starih obrti in poklicev, ki jih industrijska proizvodnja ni povsem izpodrinila. Obrtniške delavnice so še vedno kraj, ki ga prevevata znanje in kultura. Nanje se javno mnenje ponovno obrača z zanimanjem. Istočasno se je tudi obrtnik posodobil in uporablja nove tehnologije, kar spreminja okoliščine in lastnosti njegovega sveta.

Razmisli o sodobnih značilnostnih obrtništvu in o družbenem, zgodovinskem in ekonomskem pomenu, ki ga je to nekoč imelo, ter ugotovi kakšne perspektive lahko obrt še ima v naši državi.

Za nalogo ima kandidat največ šest ur časa.

Dovoljena je uporaba slovarja in pravopisa.

Nihče ne sme zapustiti poslopja pred potekom treh ur od narekovanja naloge.